

Valeika L. An Introduction to the Linguistic Analysis and Synthesis of the Text (a teacher's guide). – V., 1985. – 113 p. (Vilniaus V. Kapsuko universiteto rotoprintas).

Valeika L. Exercises in the Linguistic Analysis and Synthesis of the Text. V., 1985. – 69 p. (Vilniaus V. Kapsuko universiteto rotoprintas).

Iki šiol anglų kalbos studentai ir dėstytojai neturėjo mokomosios priemonės, skirtos teksto lingvistikos problemoms. L. Valeikos „Teksto lingvistinės analizės ir sintezės įvadas“ (o su juo ir pratimų sąsiuvinis) užpildo šią spragą. Jame apžvelgiami teksto lingvistikos laimėjimai, apibrėžiamas tyrinėjimo objektas, pateikiami vieningi teksto analizės principai bei apibūdinama teksto vidinių ryšių sistema.

Knyga – dviųjų dalių – pirmoji skirta semantinei, sintaktinei bei komunikatyvinei teksto struktūrai, o antroji – teksto kohezijos priemonėms, jų klasifikacijai. Kalbėdamas apie tekstą kaip tyrinėjimo objektą, autorius laiko savo pareiga apibrėžti jo ribas, motyvuoti teksto vienybės sąvoką. Autorius pagrįstai nurodo, jog formalieji teksto parametrai (skrybės ženklai, naujoji eilutė) tėra tik konvencijos ar tam tikrų ekstralingvistinių motyvų išraiškos priemonės. Viršfrazinis vienetas taip pat negali būti tapatinamas su tekstu, nes jo intonacinės raiškos ribos dažnai nesutampa su rašto kalbos ribomis (t. y. intonaciniai pakitimai, tokie kaip balso kritimas, tono pažėmėjimas, tempo sušūtinimas bei ilga pauzė viršfrazinio vieneto gale nesutampa su pastraipos pabaiga rašytiniame tekste). Be to, viršfraziniai vienetai pastraipose dažnai neturi vieningos sintaksinės bei semantinės struktūros, kadangi ją lemia viršfrazinio vieneto funkcijos kitų viršfrazinių vienetų atžvilgiu.

Prieš porą dešimtmečių, kai teksto lingvistika žengė pirmuosius žingsnius, įkvėpimo pagautas P. Hartmanas tvirtino: „Jei mes kalbame, tai kalbame tikrai tekstais“. Prabėgęs laikas pareikalavo patikslinti kai kuriuos teiginius, suteikti jiems objektyvų mokslinį pagrindą. Vienas iš objektyviausių teksto požymių, kaip teigia L. Valeika, – predikacija. Jei viena predikacija teisėtai priklauso sakiniai, tai dviejų semantiškai ir struktūriškai susijusių predikacijų seka gali būti apibūdinta kaip minimalus tekstas. Šitoks požūris leidžia objektyviai nustatyti „žemutinę“ teksto ribą, nepretenduojant į jo „viršutinės“ ribos nustatymą.

Taigi predikacija yra teksto ašis, ją pagrįsta semantinės teksto struktūros analizė: „semantinė teksto struktūra vadiname semantinius ryšius, reiškiamus predikacijų pagalba“ (11 p.). Autorius išskiria penkis (papildymo, išvardijimo, priešpastatymo, priešasties, laiko bei erdvės) semantinių ryšių tipus ir juos detalai aptaria, atsižvelgdamas į privalomą ar pasirinktinę predikacijų vartojimą, jų tarpusavio priklausomybės laipsnį. Ypatingai ar neįžymėtąją narystę ir šiuos ryšius žyminčius jungtukus bei jungiamuosius žodžius. Deja, vertinga informacija, sukaupia šioje knygos dalyje, kenčia nuo berikalmingo detalizavimo bei pavyzdžių pertekliaus, galima jįti, jog ši tema nėra pagrindinė tarp autoriaus kalbinių tyrinėjimų.

„Komunikatyvinė teksto struktūra“ – įdomus, dinamiškas ir, mano nuomone, pats svariausias knygos skyrius. Jame apibendrinami ilgamečiai L. Valeikos tyrinėjimai FSP srityje, atskleidžiama mūžiniška temos-remos sąveikos reikšmė teksto struktūrai. Kaip žinoma, anglų kalboje nusistovėjusi griežta sakinio dalių tvarka, kuri vis dėlto gali būti koreguojama ir keičiama, atsižvelgiant į komunikatyvų teksto funkciją, į jo informacinės ar estetinės reikmes. Gausi pavyzdžių analizė rodo, jog teminei-reminei teksto struktūrai didelę įtaką turi tranzityviniai veiksmažodžiai, leksiniai konversyvai bei aktyvo-pasyvo